

Kehitysjärjestöjen suosituksia COP30-ilmastoneuvotteluihin

Lyhyesti mahdollisesta agendakiistasta

Jännitteet todennäköisesti asettuvat kahteen ehdotettuun agendaan: artikla 9.1 toimeenpanoon ja COP30:n reaktioon koskien kansallisten panosten (NDC) riittämättömyyteen pysyä Pariisin sopimuksen tavoitteissa.

→ Nähdäksemme kompromissina molemmat agendakohdat tulisi ottaa osaksi neuvotteluja. Artikla 9.1 osalta toimeenpanoa konkretisoiva ratkaisu olisi keskeinen, erityisesti jos sitä on mahdollista kytkeä laajemman sopeutumispaketin valmisteluun. Kansallisten panosten (NDC) riittämättömyyttä rajata ilmaston kuumenemista alle 1,5 asteen on myös välttämätöntä käsitellä painavasti. Suomen ja EU:n edustajien tulisi edistää neuvotteluagendan rakentavaa etenemistä, jossa molemmat teemat käsitellään tasapainoisesti.

1. Belémin työohjelma sopeutumisen globaalista tavoitteesta (Global Goal on Adaptation, GGA) ja indikaattorien valinta

Belémin työohjelman tavoitteena on vahvistaa sopeutumisen globaalin tavoitteen toimeenpanoa ja mittaamista. Sopeutumisen osalta tarvitaan kokonaisvaltainen ratkaisu, jonka välttämätön osa on rahoitus. Indikaattoreiden valinta ei saa jäädä erilliseksi tekniseksi prosessiksi, vaan niiden on oltava kiinteä osa uudistuvan ja kokonaisvaltaisen ilmastopolitiikan kokonaisuutta. Sopeutumisen indikaattoreiden valinta on poliittinen kysymys: se, mitä mitataan, ohjaa tulevaisuuden toimintaa ja rahoituksen kohdentamista. Onnistuessaan mittarit tekevät näkyväksi, mitä 2,5–2,7 astetta lämpimämpi maailma käytännössä tarkoittaa, millaisia sopeutumistoimia se edellyttää ja mitä niiden toteuttaminen maksaa. Sopeutumistarpeiden tarkka seuranta ja arviointi voivat ohjata, ja parhaassa tapauksessa kiihdyttää, hillintä- ja energiapolitiikkaa.

Sopeutumisen mittaaminen

- EU:n tulee ajaa mahdollisimman vahvaa kieltä indikaattorien toimeenpanemiseksi.** Heikoin lopputulos neuvotteluista, että indikaattoreita ainoastaan suositellaan tai että päätöksiä niiden valinnasta siirretään tulevaisuuteen. Indikaattoreiden on tuotettava parasta mahdollista tieteellistä tietoa sekä sopeutumistoimista että tulevista sopeutumistarpeista lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä eri päästökehitysskenaarioissa.
- Rahoituksen ja teknisen tuen** – mukaan lukien kansainvälinen rahoitus ja tuki – tulee olla keskeinen osa GGA:n toteutuksen arviointia. Rahoituksen tulee myös toimia ohjaavana indikaattorina sopeutumisen kuilun (adaptation gap) arvioinnissa. Tähän on kaksi selkeää perustetta:
 - rahoitus on merkittävin este kunnianhimoisten sopeutumistoimien edistämiseksi etenkin monissa kehittyvissä maissa, ja
 - nykyisellään sopeutumiseen kohdistuneen rahoituksen seuranta on vaikeaa.

Suomen ja EU:n edustajien tulisi korostaa rahoituksen merkitystä GGA:n seurannassa ja tukea kehittyvien maiden valmiuksia sopeutumisen mittaamisessa.

3. **Seurannan tulee mahdollistaa sopeutumisen ihmisoikeusperustaisuuden arviointi.**

Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että voidaan tarkastella, kuinka sopeutumisessa on huomioitu sukupuolten tasa-arvo, vammaisinkluusio, työntekijöiden oikeudet sekä paikallisen johtajuuden integrointi. Sektoreista erityisesti pienviljelijöiden tilanteen kehitystä on tärkeää arvioida, sillä pienviljelijät muodostavat maailman suurimman ammattiryhmän ja toimivat tyypillisesti ilmastokriisin eturintamassa.

4. **Sopeutumisen eri painopisteiden** – kuten luontopohjaisten ratkaisujen, sosiaalisen resilienssin ja ennallistamisen – väliset yhteydet on tunnistettava ja vahvistettava. Bonnin ilmastoneuvotteluissa sopeutumiskomitean (adaptation committee) asiantuntijaryhmät korostivat, ettei tälle synergioiden tunnistamiselle ollut jäänyt riittävästi aikaa.

2. Kansainvälinen rahoitus ja rahoitusvirrat

Belémmissä kansainvälisen rahoituksen osalta keskeiset odotukset kohdistuvat mekanismeihin, joilla osapuolet voivat konkretisoida Bakussa tehdyn NCQG-päätöksen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä julkisen, lahjamuotoisen rahoituksen osuuteen tavoitteissa sekä sopeutumiseen ohjattavan kansainvälisen rahoituksen määrään ja laatuun. Lopputuloksen tulee vahvistaa mekanismeja, jotka takaavat köyhille maille ennakoitavan ja lahjaperustaisen rahoitusosuuden osana 300 miljardin dollarin tavoitteen toimeenpanoa. Määritelmällisesti on pystyttävä tekemään selkeä ero **artiklan 9 mukaisen rahoituksen** ja **artiklan 2.1 c mukaisen rahoituksen** välillä: edellinen kattaa kehitysmaiden rakenteelliset ja institutionaaliset tarpeet, kun taas jälkimmäinen sisältää monenlaisia rahoitusvirtoja, jotka koskevat kaikkia Pariisin sopimuksen osapuolia.

→Suomen ja EU:n edustajien tulisi korostaa, että artiklan 9 mukainen rahoitus pysyy erillisenä ja ensisijaisena kanavana kehitysmaille tarkoitettussa ilmastorahoituksessa, eikä se hämärry tai aiheuta ristiriitoja artiklan 2.1 c:n tulkinnassa tai neuvotteluissa.

Sopeutumisrahoituksesta osana NCQG- ja GGA-päätösten toimeenpanoa:

1. **Asetetaan uusi, ennakoitava, julkisiin avustuksiin perustuva sopeutumisrahoitussitoumus GGA-päätöksen alla.** On varmistettava, että sopeutumiseen kohdennetaan riittävästi julkista, lahjamuotoista rahoitusta, jotta myönteinen kehityssuunta sopeutumistoimien vahvistamisessa ei pysähdy ja jotta kehitysmaiden tarpeet voidaan kattaa. Nykyinen sitoumus sopeutumisrahoituksen kaksinkertaistamisesta, joka tehtiin vuoden 2021 Glasgow'n COP26-ilmastokokouksessa ja perustuu vuoden 2019 rahoitustasoon, päättyy vuonna 2025. Suomi oli aktiivinen jäsen osana tavoitetta ajavaa Champions group on Adaptation Finance-ryhmää. Uuden sitoumuksen tulee vastata kehitysmaiden tarpeisiin, joiden on arvioitu olevan yli 300 miljardia Yhdysvaltain dollaria vuodessa. Lisäksi teollisuusmaiden on kohdennettava sopeutumisrahoitustaan YK:n Sopeutumisrahastoon, jotta sen vähimmäisvarainhankintatavoite, 300 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria (monivuotinen aikaväli), saavutetaan.

2. **Sopeutumisrahoituksessa lahjarahoituksen ohella yksityisen sektorin integrointi on tärkeää.** Yksityisen sektorin omat sopeutumistoimet edellyttävät lisää huomiota, mutta myös yksityiset investoinnit julkisen sektorin sopeutumistoiimiin voivat täydentää ilmatorahoitusta. Niiden soveltuvuus kuitenkin vaihtelee sektoreittain, maittain ja alueittain. Zurich Climate Alliancen tänä vuonna julkaistun [selvityksen](#) mukaan yksityinen rahoitus voisi kattaa noin 15 prosenttia kehittyvien maiden julkisen sektorin sopeutumisrahoitustarpeesta, mikä merkitsisi nykyisen tason viisinkertaistamista. Kehittyvissä talouksissa yksityisen rahoituksen rooli voi olla tätä suurempi, mutta haavoittuvissa maissa – kuten vähiten kehittyneissä maissa (LDC) – se on harvoin realistinen vaihtoehto.

Baku to Belém-tiekartasta

1. Vaikka B2B tiekartta ei ole neuvoteltava kokonaisuus, osapuolten tulisi saada aikaan kirjauksia ja poliittisia päätöksiä, jotka vauhdittavat rahoitusratkaisujen edistämistä 1 300 miljardin edestä ilmastotoimiin kansallisesti ja kansainvälisesti kehittyvissä maissa. Suomen ja EU:n tulisi varmistaa, että *Baku to Belém*-tiekartta osaltaan tukee NCQG-tavoitteiden toimeenpanoa ja vahvistaa sopeutumisrahoituksen osuutta.
2. Osapuolten tulisi varmistaa, että Baku–Belém -tiekartta sisältää selkeät toimet fossiilisiin polttoaineisiin kohdistuvan rahoituksen ja tukien asteittaiseksi lopettamiseksi sekä julkisten ja yksityisten rahoitusvirtojen ohjaamiseksi uusiutuvaan energiaan, energiatehokkuuteen ja oikeudenmukaiseen siirtymään. Tämä vahvistaisi tiekartan yhteyttä Pariisin sopimuksen artiklaan 2.1(c).

Sharm el Sheikh-dialogi: Pariisin sopimuksen artiklan 2.1c:n operationalisointi

1. UNFCCC:n rooli on tarjota yleinen ohjaus ja hallinnollinen linjaus 2.1c:n toteuttamiseksi, huomioiden oikeudenmukaisuuden periaatteet, erityisesti 'saastuttaja maksaa' ja 'do no harm'-periaatteet, sekä YK:n yritysten ihmisoikeuksia koskeva huolellisuusvelvoite.
2. Pariisin sopimuksen artiklaan 2.1(c) liittyvä mandaatti kaikkien rahoitusvirtojen yhdenmukaistamisesta Pariisin ilmastopöytäkirjan tavoitteiden mukaisiksi on uusittava COP30:ssä. Uuden neuvottelumandaatin on oltava edellistä Sharm el Sheikh-dialogia selkeästi toimeenpano-orientoituneempi. Tämän työn tulisi luoda pohjaa COP31:n päätökselle, jossa asetetaan aikataulutetut tavoitteet fossiilisten polttoaineiden rahoituksen ja julkisten tukien lopettamiseksi ja rahoitusvirtojen ohjaamiseksi ilmastonkestävään kehitykseen.
3. Lisäksi työn tulisi keskittyä **hiilen hinnoittelun** ja verotusratkaisujen kehittämiseen, ja integroitua **YK:n kansainvälistä veroyhteistyötä koskevaan puitesopimukseen huomioiden sen mahdollisuudet rahoitusvirtojen ohjaamiseksi ilmastonkestäviksi ja julkisen, kansainvälisen ilmatorahoituksen generoimiseksi**. COP30:n tulisi tunnistaa, ja uuden työohjelman käsitellä, UNFCCC:n puitteissa, sellaisia rakenteellisia esteitä, jotka vaikeuttavat ilmatorahoituksen saavutettavuutta ja sen laajentamista. Tällaisia esteitä ovat muun muassa epäoikeudenmukaiset kansainväliset verosäännökset, laittomat rahavirrat – mukaan lukien monikansallisten yritysten ja

varakkaiden yksityishenkilöiden harjoittama veronkierto ja veronvälttely sekä riittämätön kansainvälinen veroyhteistyö.

4. Artikla 2.1c uuden työohjelman ei tule koskea pelkästään hillintää, vaan myös sopeutumista, resilienssin vahvistamista, oikeudenmukaisia siirtymiä ja ilmastotuhojen rahoitusta.

Menetysten ja vahinkojen rahoituksesta

1. **Menetysten ja vahinkojen käsittelylle pysyvä asialistakohta ja seuranta:**
COP30:ssa osapuolten on sovittava menetysten ja vahinkojen pysyvää asialistakohtadista poliittisen huomion säilyttämiseksi. Järjestöt kehoittavat myös osapuolia kehittämään ja systematisoimaan kaikkien menetysten ja vahinkojen rahoitusvirtojen seuranta, myös suhteessa todellisiin tarpeisiin. Tämä voisi sisältää erillisen *Loss and Damage Gap Report* -raportin laatimisen.
2. B2B tiekartan tulee käsitellä ilmastotuhoja Pariisin sopimuksen kolmantena pilarina, koska erityisiä vaateita ilmastotuhoja koskevaan rahoituksen ei määritelty NCQG päätökseen.
3. COP30:n on annettava poliittista ohjausta tappioihin ja vahinkoihin vastaamisen rahastolle (Fund for Responding to Loss and Damage) jotta sen oikeudenmukainen ja tehokas toiminta varmistetaan. Tämä edellyttää, että rahaston toiminnassa asetetaan etusijalle nopeat reagoitimet ja parannetaan rahoituksen saavutettavuutta paikallistason toimijoille (esimerkiksi pienavustusten kautta). Lisäksi rahaston on vahvistettava ihmisoikeuksia sekä sosiaalisia ja ympäristöllisiä suojamekanismeja koskevaa politiikkaansa. Rahoituksen hakumenettelyiden tulee olla läpinäkyviä, ja niihin on sisällytettävä aktiivinen tarkkailijoiden osallistuminen sekä avoin sidosryhmävuorovaikutus. YK:n kansainvälisen tuomioistuimen neuvoa-antava lausunto ([ICJ Advisory Opinion on the Obligations of States in respect of Climate Change](#)) on integroitava täysimääräisesti rahaston päätöksentekoon.

3. Ilmastonmuutoksen oikeudenmukainen hillintä

Järjestöt toivovat näkevänsä niin poliittisilta johtajilta, neuvottelijoilta kuin muilta sidosryhmiltä vahvan sitoumuksen COP30:ssa 1,5 °C:n tavoitteen tukemiseksi. On poikkeuksellisen huolestuttavaa, että suuri osa maailman maista ei ole toimittanut uusia kansallisesti määriteltyjä panoksiaan (NDC), mikä pakottaa käymään keskustelua hillintätoimista epävarmuuden vallitessa ([tilanne 3.11., Climate Watch Data](#)). NDC 3.0 -päivitykset tarjoavat tärkeän välineen hillintätoimien ja oikeudenmukaisen siirtymän integroimiseksi. Päivitysten tulee kattaa kaikki sektorit ja kasvihuonekaasut, varmistaa päätöksenteon osallistavuus sekä tukea sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

Pariisin sopimuksessa luvattu oikeudenmukainen siirtymä on yhä toteuttamatta, mikä on jättänyt työntekijät ja haavoittuvat ryhmät suojaamattomiksi. Heillä ei ole riittävästi välineitä valmistautua kiihtyvään ilmastokriisiin. Maailman valtioiden on pidettävä lupauksensa ilmastonsuojelusta, kestävästä kehityksestä ja ihmisarvoisen työpaikkojen edistämisestä osana vihreää siirtymää. Jos rahoitus ja investoinnit eivät toteudu riittävässä mittakaavassa eivätkä

uudet työpaikat täytä ihmisarvoisia työelämän standardeja, lisää tämä polarisaatiota ja yhteiskunnallisia jännitteitä edelleen.

Kansalliset panokset (NDC:t) 3.0

- Vuoden 2023 ensimmäinen *Global Stocktake* vahvisti maailmanlaajuisen sitoutumisen 1,5 °C:n lämpötilarajan säilyttämiseen, vaikka raja hetkellisesti ylittyisikin. ICJ:n vuoden 2025 lausunto puolestaan totesi, että valtioilla on velvollisuus tavoitella “mahdollisimman suurta kunnianhimoa” ja vahvisti 1,5 °C:n lämpötilarajan laillisesti sitovana ensisijaisena tavoitteena. COP30:n tulee vahvistaa tämä viesti viittaamalla sekä GST-1:n johtopäätöksiin että ICJ:n lausuntoon. Näiden näkökohtien on sisällyttävä esimerkiksi COP30:n kattavaan päätökseen (*Cover Decision*).
- Pysyäksemme johdonmukaisina vuoden 2023 GST:n toimeenpanossa, *NDC 3.0* -päivitysten on ulotuttava energiasektorin ulkopuolelle ja katettava päästöt kaikilta sektoreilta — liikenteestä, rakennuksista ja teollisuudesta maatalouteen, metsiin, maankäyttöön ja kaikkiin kasvihuonekaasuihin.
- Kehittyneiden talouksien on johdettava kunnianhimoista ilmastopolitiikkaa omalla esimerkillään. Maailman 20 suurinta taloutta tuottaa yli 80 prosenttia globaaleista päästöistä; näiden maiden tulee vähentää päästöjään nopeasti sekä lisätä rahoitus- ja teknologista tukea haavoittuville maille. Suomen ja EU:n edustajien tulee painottaa, että teollisuusmaiden vastuu esimerkillisestä päästövähennystahdistasta ja tuesta kehittyville maille on keskeinen osa luottamuksen rakentamista COP30:ssa.
- Uusiutuvan energian maailmanlaajuinen laajentaminen, energiatehokkuuden parantaminen ja puhtaan energian saatavuuden turvaaminen kaikilla alueilla on sekä moraalinen että taloudellinen välttämättömyys. *NDC 3.0* -päivitysten tulee vastata globaalia tavoitetta kolminkertaistaa uusiutuvan energian kapasiteettiä ja kaksinkertaistaa energiatehokkuus vuoteen 2030 mennessä.
- *NDC 3.0* -päivityksissä on hillinnän ohella käsiteltävä myös muita keskeisiä teemoja: sosiaalista kestävyyttä sekä oikeudenmukaisen siirtymän suunnitelmien integrointia osaksi NDC:itä, energiansaantia, menetyksiä ja vahinkoja, sukupuolinäkökulmaa sekä hauraiden ekosysteemien suojelua, ennallistamista ja metsäkadon torjuntaa.
- Mikäli NDC:t jäävät kollektiivisesti tavoitteistaan, **NDC-syklin tiivistäminen** on välttämätöntä. COP30:n yhteydessä on todennäköistä, että todetaan nykyisen NDC-kunnianhimon jäävän riittämättömäksi Pariisin sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomen ja EU:n edustajien tulisi kannattaa lyhyempää NDC-päivityssykliä, jotta kunnianhimon kasvattaminen olisi mahdollista tiheämmällä aikavälillä.

4. Oikeudenmukaisen siirtymän ohjelma

- COP30:n on tehtävä läpimurto *Just Transition Work Programme (JTWP)* -ohjelmassa ja siirryttävä keskusteluista konkreettisiin, toteutuskelpoisiin toimiin. Tämä edellyttää ILO:n oikeudenmukaisen siirtymän periaatteiden ja turvamekanismien (*principles and safeguards*) vahvistamista sekä käytännön etenemissuunnitelmaa niiden

toteuttamiseksi. Suomen ja EU:n tulee COP30:ssa tukea ILO:n oikeudenmukaisen siirtymän periaatteiden sisällyttämistä neuvottelutekstiin ja niiden konkretisointia Just Transition Work Programme -ohjelmassa.

- Belémiin tulee perustaa **Belém Action Mechanism for Just Transition**, jonka avulla osapuolet sitoutuvat tukemaan oikeudenmukaista siirtymää kaikilla talouden sektoreilla kansainvälisessä yhteistyössä. Maiden tulee laatia kattavat oikeudenmukaisen siirtymän suunnitelmat, jotka ovat linjassa vakiintuneiden periaatteiden, YK:n peruskirjan ja Kansainvälisen työjärjestön ILO:n oikeudenmukaisen siirtymän linjausten kanssa, sekä varmistaa niiden integroiminen kansallisiin panoksiin. Työntekijöiden ja haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten turva siirtymässä tulee taata.
- JTWP:n ja COP30:n on samalla korostettava merkittävien saastuttajien moraalista velvollisuutta tukea muita maita niiden hiilineutraalisuuteen tähtäävissä toimissa. Rahoituksen laadulla on keskeinen merkitys: avustukset, riskinjaon mekanismit ja edullinen pääoma muodostavat oikeudenmukaisen siirtymän perustan erityisesti köyhemmissä maissa. Yksityinen rahoitus voi täydentää julkista tukea kaupallisesti kannattavissa hankkeissa, mutta ei korvata sitä.

5. Sukupuolten tasa-arvoa koskeva toimintasuunnitelma (Gender Action Plan, GAP)

Ilmastokriisi pahentaa olemassa olevia eriarvoisuuksia, mutta sukupuolten tasa-arvo on edelleen marginaalinen osa globaalia ilmastopolitiikkaa. UNFCCC:n rahoitusarvioiden mukaan sukupuolisensitiiviset hankkeet muodostavat vain pienen osan kokonaisrahoituksesta.

- Viiden vuoden välein uusittava sukupuolten tasa-arvoa koskeva toimintasuunnitelma GAPin (Gender Action Plan) on oltava mitattava, resursoitu, ja aikataulutettu suunnitelma, johon sisältyy rahoitus- ja vastuumekanismit.
- Toimintasuunnitelma on laadittava linjassa vuosille 2025–2035 vahvistetun sukupuolten tasa-arvoa koskevan Liman työohjelman kanssa. Sen on oltava linjassa muiden sopeutumista, rahoitusta ja menetyksiä ja vahinkoja koskevien prosessien kanssa.
- Toimintasuunnitelman ja COP30:n poliittisten sitoumusten tulee varmistaa sopeutumis- ja rahoituskehyksiin sukupuoleen, lapsiin ja ikään liittyvien lähestymistapojen integraatio, jotta ilmastorahoituksesta tulee sukupuoliresponsiivista.
- COP30:n tulee taata, että kansallisiin panoksiin (NDC) ja sopeutumishjelmiin (NAP) sisällytetään koulutus-, terveys- ja sukupuolisensitiivisyys.
- COP29-neuvotteluissa kohdattiin vastustusta osapuolilta, jotka peräänkuuluttivat perinteisiä sukupuolirooleja ja pyrkivät poistamaan viittauksia sukupuolten tasa-arvosta. Tälle tavoittelulle ei tule antaa periksi, ja olemassa olevista sukupuolten tasa-arvon liittyvistä viittauksista tulee pitää kiinni.

6. Kansalaisyhteiskunnan osallisuuden ja ympäristöpuolustajien toiminnan turvaaminen

Kansalaisjärjestöillä sekä erilaisten ilmastomuutokselle erityisen haavoittuvien yhteisöjen, kuten lasten ja nuorten sekä alkuperäiskansojen edustajilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluiksi kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa. Kuitenkin näillä ryhmillä on [usein haasteita](#) osallistua ilmastokokouksiin ja kaikkiaan [kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet ovat heikentymässä eri puolilla maailmaa](#).

Maailmanlaajuisesti ilmastoaktivistit, maa- ja ympäristön puolustajat sekä muut toimijat, jotka arvostelevat hallituksia puutteellisista ilmastotoimista [kohtaavat mm. pelottelua, kriminalisointia ja mustamaalauskampanjoita](#). Useissa maissa ympäristöpuolustajia on myös pidätetty tai vangittu mielivaltaisesti.

Viime vuosina myös YK:n COP-ilmastokokousten alla ja yhteydessä on tapahtunut huolestuttavaa ilmastoaktivistien vainoamista ja painostamista. Tästä on esimerkkejä [Bakun COP29-kokouksessa Azerbaidžanissa 2024](#) ja [COP28 kokouksessa Dubaissa vuonna 2023](#). Tänä vuonna kokousta isännöivä [Brasilia on yksi maailman vaarallisimmista maista ympäristöpuolustajille](#).

- Suomea ja EU:ta edustavien COP30-osanottajien tulee vaatia ja varmistaa, että kansalaisyhteiskunnalla on aito mahdollisuus osallistua ja saada äänensä kuuluviin COP-ilmastokokouksissa ilman pelkoa painostuksesta tai vainosta.
- Suomen ja EU:n edustajien tulee korostaa tarvetta turvata sananvapaus ja rauhanomainen kokoontumisvapaus COP30-kokouksessa. UNFCCC:n sihteeristön, COP30:n puheenjohtajan ja Brasilian hallituksen on julkisesti sitouduttava näiden vapauksien täysimääräiseen suojelemiseen. Tämä tarkoittaa, että mielenosoitukset ja kansalaisyhteiskunnan ilmaisunvapaus on turvattava kaikissa aiheissa, myös fossiilisia polttoaineita, militarisaatiota sekä ihmisoikeustilanteita koskevissa kysymyksissä.
- Suomen ja EU:n edustajien tulee COP30:ssa aktiivisesti seurata ja raportoida kansalaisyhteiskunnan osallistumisen esteistä ja tarvittaessa nostaa ne esiin virallisissa yhteyksissä isäntämaan ja UNFCCC-sihteeristön suuntaan.